

AJANKOHTAISTA

Sadan vuoden yksinäisyys katkolla? Kasvatus sosiaalisena ja yhteiskunnallisena toimintana -seminaari Tieteiden talolla 4.4.2013

Mirka Räisänen

Kasvatushistorian harrastajien harteilla ei naava kasva. Jos tutkimusala onkin kärsinyt viime vuosikymmeninä jonkinlaisesta ”alennustilasta” (ks. esim. Jukka Rantala 1/2011 ja Annukka Jauhiainen 1/2009 tässä lehdessä), pahin aallonpohja lienee ohitettu. Itse asiassa kasvatushistorian ympärille vaikuttaisi virinnee uudenlaista kuhinaa: joukoissa on tapahtunut laajentumista ja tiivistymistä ja tutkimusalueen itseymmärryksessä jonkinlaista kiteytymistä. Tämänkaltaisen vaikutelma jäi päällimmäisenä mieleen Tieteiden talolla 4.4.2013 järjestetystä seminaarista, jonka teemana oli kasvatus sosiaalisena ja yhteiskunnallisena toimintana.

Tilaisuudessa juhlistettiin Suomen Kouluhistoriallinen Seuran lokakuussa 2012 tapahtunutta nimenmuutosta Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuraksi. Yhteistyökumppaneiksi tilaisuuden järjestämiseen oli saatu Suomen Historiallinen Seura, Nuorisotutkimusseura, Suomen kasvatustieteellinen seura sekä Suomen kirjahistoriallinen seuran. Seminaarin läpikäyväksi teemaksi muodostuikin nimenmuutoksen sisällään pitämä tarve alan monitieteisyyden vahvistamiseen ja syventämiseen. Samalla viritettiin keskustelua kasvatuksen historian tutkimuksen merkityksestä ja tarpeesta nykyajassa.

Seminaaripäivä piti sisällään kolme kutsuluentoja, joiden kautta päästiin erinomaisella tavalla kiinni päivien teemaan: kasvatuksen kysymysten tarkasteluun kulttuurisista ja sosiaalisista näkökulmista. 1900-lukua kasvatuksen ja sivistyksen kannalta ruutineissa puheenvuoroissa välittyi selvästi kasvatushistoriallisten kysymysten väistämätön aseoituminen monien tieteenalojen rajapinnoille.

Luennoitsijoista ensimmäinen, Pirjo Markkola, loi laajan katsauksen 1900-luvun pohjoismaisen hyvinvointimallin kasvatus- ja lapsuuskäsitykseen yhtä hyvin lainsäädännöllisten, rakenteellisten kuin institutionaalisten muutosten näkökulmista. Lapsen perspektiivistä katsoen ajanjakso näyttäytyi yhtä aikaa sekä huikkeen kehityksen että monenlaisten ”varjojen” vuosisatana. Samaan aikaan kun lapsuus ”löydettiin” ja tunnustettiin uudella tavalla, vaikuttivat esimerkiksi sodat vahvasti perheiden elämään. Sekä Markkola että kommenttipuheenvuoron käyttänyt Arto Jauhiainen nostivat esiin myös erilaisten lapsuuden asiantuntijoiden vahvan nousun ja lapsuuden kietoutumisen professionaalisen vallankäytön verkostoihin.

Minna Ahokkaan kirjahistoriaa ja valistustutkimusta yhdistelleessä esitelmässä analysoitiin suomalaisen kirjakulttuurin ulkomaisia vaikutteita 1700-luvulla. Ahokkaan mukaan valistuksen aatekirjoihin liittyneet ristiriidat olivat Suomessa hyvin samantyyppisiä kuin

muualla Euroopassa. Kommenttipuheenvuoron käyttänyt Jessica Parland-von Essen totesi Ahokkaan esitelmän osoittavan historiallisen näkökulman mahdollisuudet toimia peilinä kasvatusta- ja sivistysajattelun kehitykselle sekä tuoda esiin asioihin kytkeytyvät vallan elementit. Vaikka Suomessa valistuskeskustelu oli suhteessa maltillisempaa kuin esimerkiksi Ranskassa, oli kirjakulttuurilla yhtä kaikki poliittinen merkityksensä: valistusajalla lukeminen ymmärrettiin vahvana persoonallisuuden kasvattamisen välineenä, minkä vuoksi kirjojen ajateltiin muuttuvan vaaralliseksi oppimattomien käsissä.

Antti Saari tarkasteli luennossaan kasvatustieteiden ja koulupedagogiikan suhdetta 1900-luvulla ja tunnisti tämän suhteen perustuneen herkeämättömälle kehitysoptimisille ja jatkuvassa välitilassa olemiselle: parempi ja tehokkaampi koulukasvatus näyttäisi olevan aina juuri tulollaan, aivan nurkan takana odottamassa. Kommentaattorina toiminut Tomi Kiilakoski luonnehti kasvatustieteiden uinuvan Ruususen unta ja odottavan Prinssi Rohkeaa, jonka myötä koulu ja kasvatus saadaan lopulliseen hallintaan. Kiilakoski luonnehti kasvatustieteiden horrostilaa myös sadan vuoden yksinäisyydeksi: monimutkaisia, usein nimenomaan *yhteisöihin* kytkeytyviä ongelmia on pyritty ratkomaan lähinnä yksilöä koskevan tiedon kautta. Tässä mielessä seminaaripäivän tavoite – kasvatustieteen historian kurrottaminen kohti lähi- ja sisätihteitä – voi olla terveellinen tapa tuoda avartavia näköaloja koko kasvatustieteiden kentälle.

Tieteiden talolle kokoontunut monitieteinen – ja myös yllättävän eri-ikäinen – kuulijajoukko otti kopin luentojen tarjoamista virikkeistä, ja yleisökeskustelussa päästiin ruotimaan sitä, mitä kasvatustiedettä palveleva historiallisuus oikeastaan on ja mikä on historiallisen näkökulman merkitys. Näihin teemoihin palattiin päivän päättäneessä paneelikeskustelussa. Sitä ennen kokoonnuttiiin työryhmiin, joissa kasvatustieteen historiallisten perspektiivien spektri pääsi oikeuksiinsa: ryhmässä esiteltiin tutkimushankkeita laidasta laitaan ammatillisen koulutuksen historiasta kansanopetukseen ja varhaiskasvatukseen. Kielenkäyttöön ja diskursseihin keskittyneille tutkimusasetelmille oli oma ryhmänsä, samoin kuin kasvatustieteen poliittisuuden ja vallan tutkijoille sekä kasvatusta ja opetusta tässä ajassa tarkasteleville. Viimeisen ryhmän merkitys ja rooli päivien kokonaisuudessa jäi tosin hieman irralliseksi historiallisen vinkkelin puuttuessa monista esityksistä kokonaan.

Loppupaneelissa keskustelijoina olivat Sirkka Ahonen, Annukka Jauhiainen, Jukka Rantala, Eija Stark ja Saara Tuomaala-Sarpong. Paneelissa käsiteltiin kasvatustieteen ajankohtaista tilaa, merkitystä ja antia. Yleisesti ottaen tutkimusalan tilanteen nähtiin kohentuneen viime vuosina. Institutionaalilla puolella tapahtuneita häviöitä (esimerkiksi menetettyä professuuria) on paikattu omaehtoisella toiminnalla, josta *Kasvatus & Aika* -lehti on näkyvin esimerkki. Julkaisemismahdollisuuksien parantumisen ohella alan tutkijat ja harrastajat vaikuttavat löytäneen toisensa uusien verkostoitumisen kanavien kuten kasvatustieteen päivien ja kasvatustieteen verkoston kautta. Moninäkökulmaista ja -tieteistä synergiaa on siis jo olemassa – edustaahan *Kasvatus & Ajan* kirjoittajakuntakin kaikkiaan jo lähes kolmeakymmentä tieteenalaa, ja yhteisartikkeleita tehdään entistä enemmän, kuten seuran puheenjohtaja Jukka Rantala puheenvuorossaan totesi.

Sen sijaan panelisteja huolestutti historiallisen näkökulman marginaalisuus kasvatustieteiden koulutuksessa sekä opiskelijoiden vähäinen kiinnostus aihepiiriä kohtaan. Alan heikko status ja esimerkiksi julkaisusyklin väistämätön hitaus ei houkuttele nuoria tutkijoita vaan ennemminkin pudottaa ”hitaan tutkimuksen” tekijät pois tehokkaiisiin psykologis-didaktisiin julkaisumalleihin perustuvilta meritoitumisreiteiltä. Pelkona on, ettei alan tuntijoi- ja osaajia tulevaisuudessa enää tule.

Kasvatustieteen merkitystä panelistit perustelivat monella tapaa. Todettiin muun muassa historiallisen ymmärryksen merkitsevän sitä, ettei kasvatustiedettä perusteta ”mur-

tumaan” tai odoteta yhtäkkistä, ”supertietoon” perustuvaa vallankumousta oppimisen ja kasvatuksen hallinnassa. Historiallista näkökulmaa kaivattiin myös julkiseen päätöksentekoon, jossa perspektiivin puutteen katsottiin johtavan essentialistisen näköalattomiin ja pahimmassa tapauksessa deterministisiin tässä ja nyt -ratkaisuihin. Kulttuurihistoriallisen kultivoituneisuuden ja tuntuman klassikoihin katsottiin tuovan ymmärrystä siitä, miten asiat ovat kehittyneet ja kehkeytyneet, sekä siihen, mitä on tehty aikaisemmin. Tällöin ”uutena” markkinoiduissa ilmiöissä voi tunnistaa eri konteksteissa aiemmin tehtyä ja kokeiltua. Historiallisen tutkimuksen kautta on myös mahdollista tuoda näkyviin poliittisia ja yhteiskunnallisia ongelmia sekä antaa ääni marginaaliin jääneille ihmisryhmille – esimerkiksi kasvatuksen kohteille.

Ainakin alan harrastajien keskuudessa kasvatushistorian anti vaikuttaa siis näyttäytyvän lähes konstitutiivisena suhteessa paitsi kasvatustieteiden itseymmärrykseen myös tieteenalan normatiiviseen, käytännölliseen funktioon yhteiskunnallisen päätöksenteon tukena. Tämän ajatuksen välittämisessä tutkimusalan sisältä laajemmille foorumeille keskeistä lie-nee juuri kasvatushistorian pyristely irti sadan vuoden yksinäisyydestään.

Mirka Räisänen on tohtorikoulutettavana Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksikössä.